

میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی و متوسطه از مبانی برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری

احمد ولی پور *

دکتر عزت الله نادری **

دکتر علی شریعتمداری ***

دکتر مریم سیف نراقی ****

چکیده: هدف این پژوهش بررسی میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی و متوسطه از مبانی برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری است. روش انجام پژوهش زمینه‌ای است و جامعه‌ی آماری کلیه معلمان شاغل به تدریس در مدارس راهنمایی و متوسطه شهرستان بهشهر در سال تحصیلی ۸۸ - ۸۷ است، نمونه‌ی آماری ۳۸۲ نفر از معلمان زن و مرد می‌باشند که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. در این تحقیق از ابزار آزمون محقق ساخته (حاوی ۴۰ سؤال چهار گزینه‌ای) استفاده شده است.

داده‌ها در دو سطح توصیفی (با استفاده از جداول توزیع فراوانی، در صد، میانگین) و استنباطی (با استفاده از آزمون X^2 و با نرم افزار Spss مورد توصیف و تجزیه و تحلیل قرار گرفت. عمده‌ترین یافته‌های پژوهش این است که میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی و متوسطه از مبانی برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری با کسب میانگین $10/83$ (در مقیاس ۲۰ نمره‌ای) در حد متوسط است. همچنین چون مقدار X^2 به دست آمده در سطح اطمینان ۹۵ درصد از مقدار X^2 جدول بزرگ‌تر است بنابراین پراکندگی پاسخ‌ها واقعی است و بین فراوانی پاسخ‌های مشاهده شده و فراوانی مورد انتظار تفاوت معنی‌دار است. لذا می‌توان گفت که آگاهی معلمان دوره راهنمایی و متوسطه از مبانی برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری در حد متوسط است.

واژه‌های کلیدی: مبانی برنامه‌ریزی، اصول یادگیری، معلمان دوره راهنمایی و متوسطه.

---

* دانشجوی دوره دکتری علوم تربیتی واحد علوم و تحقیقات تهران Ahmad.valipour20@gmail.com

** دکتری روان‌شناسی عضو هیأت علمی علوم و تحقیقات تهران- استاد دانشگاه تربیت معلم

Naderei@hotmail.com

*** دکتری علوم تربیتی، عضو هیأت علمی علوم و تحقیقات تهران- استاد دانشگاه تربیت معلم

SHARIAT@SABA.TMU.ac.ir

**** دکتری روان‌شناسی کودکان استثنائی- عضو هیأت علمی علوم و تحقیقات تهران mseifn@hotmail.com

مقدمه

امروزه استقرار پویا و تداوم مطلوب نظام آموزش و پرورش شدیداً متأثر از چگونگی و کیفیت برنامه‌ریزی در آن می‌باشد و برنامه‌ریزی فعالیت‌های یاددهی و یادگیری در این میان، اساسی‌ترین آنها است. تنظیم و شکل‌دهی مطلوب برنامه درسی مستلزم توجه همه جانبه به مبانی فلسفی، روانی، اجتماعی آن و اصول یادگیری می‌باشد که توأمان مد نظر معلمان قرار گیرد. معلمان باید کارکردهای اجتماعی مدرسه را شناخته و از آن در رفع نیازهای حال و آینده جامعه بهره گیرند از سویی باید بدانند تدریس و آموزش ماهیتاً یک نظام ارتباطی متقابل است.

کلاس درس به منزله گروه پویای اجتماعی است و مدرسه به مثابه یک نهاد اجتماعی است. از این رو معلمان امروز به طراحی، هدایت و سازماندهی تجربیاتی نیاز دارند که یادگیرندگان در خلال آنها، به درک و فهم برسند نه این که صرفاً اطلاعات و مهارت‌های انتزاعی و ساده‌ای را بگیرند و این اطلاعات و مهارت‌های انتزاعی را به‌خاطر بسپارند (شریعتمداری، ۱۳۸۷، ص ۳۱۸).

بنابراین تدریس و آموزش و نیز باورها و اندیشه‌های تربیتی معلمان نیازمند تغییر و تحول اساسی خواهد بود که این تغییر و تحول مستلزم شناخت عمیق‌تر ماهیت برنامه درسی، مبانی آن و انواع مدل‌های برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری است.

اجتماع امروز از معلمان به‌عنوان کسانی که رسالت تربیتی دارند و از شاگردان به‌عنوان آینده‌سازان فردا، انتظارات دیگری دارد. در آینده ما به افرادی نیازمندیم که بتوانند خودشان را رهبری کنند، تصمیم‌گیرنده باشند، با مسائل برخورد کرده و آنها را حل کنند و در امور تفکر کنند. مذاکره‌کننده‌ای زبر دست باشند. علاوه بر آن ویژگی‌هایی مثل انعطاف‌پذیری، ابتکار، خلاقیت، کاردانی و ذهن باز داشته باشند. کار معلم، سازماندهی تجاربی است که ویژگی‌ها را در دانش‌آموزان تقویت کرده و توسعه دهد و دانش‌آموزان را برای به‌دست آوردن معنا و مفهوم علوم و پدیده‌های علمی و درک روابط و الگوها آماده و مهیا سازد (یارمحمدیان، ۱۳۷۷، ص ۱۴).

نتایج پژوهش‌های انجام شده مرتبط با موضوع تحقیق نشان می‌دهد که بیشتر معلمان در زمینه‌ی شناخت مبانی تعلیم و تربیت، بهره‌مندی از دانش و مهارت‌های حرفه‌ای مورد نیاز در سطح مطلوبی قرار ندارند.

مهری عابدی اصفهانی (۱۳۷۹) پژوهشی انجام داده است، با موضوع «بررسی میزان اطلاعات شخصی معلمان دوره راهنمایی در زمینه طرح و تهیه سؤالات امتحانی و مهارت‌های ارزشیابی در استان اصفهان» که نتایج به‌دست آمده از تحقیق بیان می‌دارد، به‌طور کلی معلمان درباره اصول و

روش‌های علمی و ارزشیابی آموزش از آگاهی کمی برخوردارند و نسبت به اهداف آموزش دوره راهنمایی شناخت کافی ندارند و مهارت‌های لازم برای ارزشیابی در سطوح بالاتر حوزه شناختی را ندارند بین میزان آگاهی معلمان و مدرک تحصیلی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

جان دایی زاده ۱۳۸۵ تحقیقی به‌عنوان «بررسی میزان آشنایی معلمان دوره‌ی متوسطه با مبانی برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری در استان مازندران سال تحصیلی ۸۵-۸۴» به‌عنوان رساله‌ی دکتری رشته‌ی برنامه‌ریزی درسی با راهنمایی دکتر علی شریعتمداری انجام داده است که نتایج آن به شرح زیر است:

آگاهی بیشتر معلمان دوره متوسطه از مبانی فلسفی، روان‌شناختی، جامعه‌شناختی برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری در حد متوسط می‌باشد و همچنین میزان آگاهی معلمان مرد بیشتر از معلمان زن می‌باشد و دارندگان مدرک تحصیلی فوق لیسانس و بالاتر و با سابقه‌ی خدمت ۱۰ تا ۱۹ سال نسبت به سایرین از آگاهی بیشتری برخوردارند. با توجه به رشته تحصیلی معلمان گروه علوم تربیتی نسبت به گروه‌های علوم انسانی و علوم پایه از آگاهی بیشتری برخوردارند. همچنین در ارتباط با سابقه‌ی خدمت معلمان دارای سابقه‌ی ۱۰ تا ۱۹ سال نسبت به معلمان با سابقه‌ی بالای ۲۰ سال و زیر ۱۰ سال از آگاهی بیشتری برخوردارند.

قنبری پور طالعی ۱۳۷۹ تحقیقی با عنوان «بررسی میزان به‌کارگیری روش تدریس فعال توسعه شده در راهنمای تدریس کتاب علوم تجربی پایه‌ی پنجم ابتدایی توسط معلمان شهر رشت و تأثیر آن بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان در سال تحصیلی» به راهنمایی دکتر علیرضا کیامنش به‌عنوان پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد علوم تربیتی تربیت معلم تهران انجام داده است. نتایج تحقیق بیان می‌دارد که بین میانگین نمره‌ی تدریس معلمان گروه بالا و پایین در زمینه‌ی پرورش مهارت‌های «مشاهده، فرضیه‌سازی، تحقیق، برقراری ارتباط، مهارت فرآیندی» تفاوت معنی‌داری وجود نداشت و همچنین بین میانگین نمره‌ی نگرش معلمان گروه بالا و پایین نسبت به پرورش مهارت‌های فرآیندی با نمره تدریس آنها رابطه‌ی قوی و معنی‌داری وجود نداشت و همچنین بین نمره‌ی تدریس معلمان گروه بالا و پایین با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان آنها در درس علوم رابطه‌ی قوی و معناداری وجود نداشت.

آبیار ۱۳۸۴ تحقیقی با عنوان «مطالعه‌ی عوامل مؤثر بر کارایی معلمان در تدریس از دیدگاه مدیران و دبیران مدارس ایلام» به‌عنوان پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور انجام داده است که نتایج آن حاکی از آن است که بین عواملی چون آموزش ضمن خدمت، رضایت شغلی،

میزان تحصیلات، محیط مناسب کار، خدمات رفاهی، روش‌های مناسب تدریس و ارزشیابی و کارآیی معلمان رابطه‌ی معنادار وجود دارد. به این معنا که عوامل یاد شده بر کارآیی معلمان تأثیر مثبت داشته است.

عباس زاده (۱۳۷۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی میزان آشنایی معلمان استان مازندران با مواد آموزشی و کاربرد آن در آموزش» بیان می‌دارد که بیشتر معلمان در مورد اهداف آموزشی اطلاع چندانی ندارند و از مهارت‌های لازم برای به‌کارگیری وسایل و فناوری آموزشی برخوردار نیستند و ۹۵ درصد معلمان با شیوه‌های علمی ارزشیابی آموزشی آشنایی ندارند و از نتایج کاربرد آن در تدریس بی‌اطلاع هستند.

دانایی ۱۳۸۶ پژوهشی به نام «بررسی میزان آگاهی معلمان علوم تجربی مقطع راهنمایی تحصیلی از نظریه‌های یادگیری و ارتباط آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان شهرستان سنندج» انجام داده است که نتایج آن حاکی از این است که در مقایسه‌ی بین دو گروه از معلمان زن و مرد حدود ۹۰٪ معلمان مرد و حدود ۸۰٪ معلمان زن در سطح بالا با اصول و نظریه‌های یادگیری آشنا هستند و میزان این آشنایی برای معلمان مرد بیشتر از زنان می‌باشد. در رابطه با میزان آشنایی از نظریه‌ها و رابطه‌ی آن با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان باید گفت: حدود ۷۴٪ دانش‌آموزان از پیشرفت تحصیلی بالا و ۲۶٪ آنان از پیشرفت تحصیلی ضعیف برخوردارند.

علی شریعتمداری (۱۳۳۸) پژوهشی با موضوع «بررسی میزان اطلاعات تربیتی معلمان مدارس ابتدایی» در ایران انجام داده است که معلمان مدارس ابتدایی ایران، در زمینه اطلاعات علمی رشته علوم تربیتی، صلاحیت و مهارت‌های معلمی در سطح مطلوبی قرار ندارند. با توجه به مطالب بیان شده این تحقیق با هدف بررسی میزان آگاهی معلمان دوره‌ی راهنمایی و متوسطه از مبانی برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری به‌منظور ارتقای دانش و مهارت‌های آنان انجام شده است که طی انجام پژوهش به سؤالات زیر پاسخ داده شد:

- ۱- میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی از مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟
- ۲- میزان آگاهی معلمان دوره متوسطه از مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟
- ۳- میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی از مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟
- ۴- میزان آگاهی معلمان دوره متوسطه از مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟
- ۵- میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی از مبانی جامعه‌شناختی (اجتماعی) برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟

۶ - میزان آگاهی معلمان دوره متوسطه از مبانی جامعه‌شناختی (اجتماعی) برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟

۷ - میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی از اصول یادگیری چگونه است؟

۸ - میان آگاهی معلمان دوره متوسطه از اصول یادگیری چگونه است؟

روش

این تحقیق از نوع تحقیقات کاربردی است و اجرای آن با روش تحقیق زمینه‌ای^۱ محقق می‌شود.

جامعه‌ی آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری

همه معلمان دوره راهنمایی و متوسطه شهرستان بهشهر اعم از معلمان زن و مرد هستند که در مدارس شهری و روستایی در سال تحصیلی ۸۸-۸۷ مشغول تدریس می‌باشند، به شرح جدول زیر:

مقطع	زن	مرد	جمع
راهنمایی	۱۹۱	۱۷۸	۳۶۹
متوسط	۱۹۸	۲۱۱	۴۰۹
جمع	۳۸۹	۳۸۹	۷۷۸

تعداد نمونه بر اساس جدول تعیین حجم نمونه از روی حجم جامعه جدول مورگان (کیامنش، ۱۳۷۷، ص ۲۱۶). با توجه به نسبت موجود معلمان در دوره راهنمایی (زنان ۵۲ درصد و مردان ۴۸ درصد) و در دوره متوسطه (معلمان زن ۴۸ درصد و مردان ۵۲ درصد) می‌باشد، بر اساس درصد مذکور معلمان در مجموع به تعداد ۳۸۲ نفر به شرح جدول زیر به صورت تصادفی ساده انتخاب شدند.

مقطع	زن	مرد	جمع
راهنمایی	۹۷	۸۹	۱۸۶
متوسط	۹۴	۱۰۲	۱۹۶
جمع	۱۹۱	۱۹۱	۳۸۲

ابزار پژوهش

در این پژوهش روش گردآوری اطلاعات آزمون محقق‌ساخته بود. آزمون حاوی ۴۰ سؤال می‌باشد که از مؤلفه‌های مربوط به مبانی علمی برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری طراحی گردیده است و محقق با مراجعه به مدارس و برگزاری آزمون، اطلاعات لازم را از معلمان جمع‌آوری کرده است، سپس کلیه اوراق تصحیح و نمرات ارزشیابی بین صفر تا بیست طبقه‌بندی گردید.

برای روایی ابزار تحقیق از نظرات و تأیید استادان محترم راهنما و مشاوران و استادان دانشگاه استفاده شده است و همچنین برای روایی آزمون از جدول مشخصات (هدف و محتوای) استفاده گردیده است.

پایایی: برای پایایی آزمون از روش آزمون مجدد با استفاده از ضریب همبستگی اسپرمن استفاده شد که برای سؤالات میانی فلسفی ۰/۸۵، مبانی روان‌شناختی ۰/۹۳، مبانی جامعه‌شناختی ۰/۹۲ و اصول یادگیری ۰/۸۶ ضریب همبستگی به‌دست آمده است که به لحاظ آماری مورد قبول و تأیید می‌باشد.

برای توصیف و تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از دو شیوه آماری، توصیفی و استنباطی استفاده شد.

۱ - آمار توصیفی: با استفاده از آمار توصیفی، جداول، طبقه‌بندی داده‌ها، فراوانی، درصد، نمودار، داده‌ها مورد توصیف قرار می‌گیرد.

۲ - آمار استنباطی: با توجه به عادی بودن توزیع داده‌ها از آزمون مجذور خی دو (X^2) تک متغیری برای تجزیه و تحلیل سؤالات ویژه پژوهش یک تا هشت و از آزمون مجذور خی دو (X^2) دو متغیری برای سؤالات ویژه تحقیق نه و ده استفاده شد. به‌منظور بررسی تفاوت داده‌ها، استفاده از نرم افزار Spss مورد بررسی قرار گرفته است تا تفاوت فراوانی پاسخ مشاهده شود. با فراوانی، پاسخ‌های مورد انتظار مورد مقایسه و تجزیه و تحلیل قرار گرفت و امکان تعمیم یافته‌ها از نمونه به جامعه میسر شد.

یافته‌ها

سؤال ۱: میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی از مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟

جدول ۱: توزیع نمرات، فراوانی و درصد سؤال ویژه تحقیق ۱

طبقه	نمره	فراوانی	درصد فراوانی
ضعیف	۰-۹/۹۹	۷۸	۴۱/۹
متوسط	۱۰-۱۱/۹۹	۳۹	۲۱
خوب	۱۲-۱۳/۹۹	۴۴	۲۳/۷
بسیار خوب	۱۴-۱۶/۹۹	۲۵	۱۳/۴
عالی	۱۷-۲۰	۰	۰
مجموع		۱۸۶	۱۰۰

جدول ۱-۱: نتایج آزمون خنی دو (X^2) بر اساس مقایسه‌ی فراوانی‌ها

درجه آزادی	کای- دو جدول	کای- دو برآورد شده	سطح معنی‌داری	میانگین نمره مبانی فلسفی در دوره راهنمایی
۴	۹/۴۹	۳۲/۶۲	۰/۰۵	۹/۴

اطلاعات به‌دست آمده از جدول مذکور مؤید آن است که میزان آگاهی ۴۱/۹ درصد معلمان دوره راهنمایی از مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی ضعیف و ۲۱ درصد در حد متوسط و ۲۳/۷ درصد در حد خوب و ۱۳/۴ درصد در حد بسیار خوب می‌باشد. همچنین با توجه به نتایج به‌دست آمده در جدول (۱-۱) میانگین نمرات معلمان دوره راهنمایی از مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی ۹/۴ است و چون مقدار X^2 محاسبه شده (۳۲/۶۲) و در سطح اطمینان ۹۵ درصد از مقدار X^2 جدول (۹/۴۹) بزرگتر است بنابراین پراکندگی پاسخ‌ها واقعی است و بین فراوانی پاسخ‌های مشاهده شده و فراوانی‌های مورد انتظار تفاوت معنادار است و لذا می‌توان گفت که آگاهی معلمان دوره راهنمایی از مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی در حد ضعیف است.

سؤال ۲: میزان آگاهی معلمان دوره متوسطه از مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟

جدول ۲: توزیع نمرات، فراوانی و درصد سؤال ویژه تحقیق ۲

طبقه	نمره	فراوانی	درصد فراوانی
ضعیف	۰-۹/۹۹	۱۰۴	۵۳/۱
متوسط	۱۰-۱۱/۹۹	۵۲	۲۶/۵
خوب	۱۲-۱۳/۹۹	۲۷	۱۳/۸
بسیار خوب	۱۴-۱۶/۹۹	۱۲	۶/۱
عالی	۱۷-۲۰	۱	۰/۵
مجموع		۱۹۶	۱۰۰

جدول ۱-۲: نتایج آزمون خی دو (X^2) بر اساس مقایسه‌ی فراوانی‌ها

میانگین نمره مبانی فلسفی در دوره راهنمایی	سطح معنی‌داری	کای-دو برآورد شده	کای-دو جدول	درجه آزادی
۸/۴	۰/۰۵	۱۷۱/۱۹	۹/۴۹	۴

یافته‌های به‌دست آمده از جدول ۲ مؤید آن است که میزان آگاهی ۵۳/۱ درصد معلمان دوره متوسطه از مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی ضعیف و ۲۶/۵ درصد در حد متوسط ۱۳/۸ درصد در حد خوب ۶/۱ درصد در حد بسیار خوب و نیم درصد در حد عالی می‌باشد. همچنین با توجه به نتایج به‌دست آمده در جدول (۱-۲) میانگین نمرات معلمان دوره متوسطه از مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی ۸/۴ است و چون مقدار X^2 محاسبه شده (۱۷۱/۱۹) و در سطح اطمینان ۹۵ درصد از مقدار X^2 جدول (۹/۴۹) بزرگتر است بنابراین پراکندگی پاسخ‌ها واقعی است و بین فراوانی پاسخ‌های مشاهده شده و فراوانی‌های مورد انتظار تفاوت معنادار است و لذا می‌توان گفت که آگاهی معلمان دوره متوسطه از مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی در حد ضعیف است.

سؤال ۳: میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی از مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟

جدول ۳: توزیع نمرات، فراوانی و درصد سؤال ویژه تحقیق ۳

طبقه	نمره	فراوانی	درصد فراوانی
ضعیف	۰-۹/۹۹	۳۴	۱۸/۳
متوسط	۱۰-۱۱/۹۹	۱۹	۱۰/۲
خوب	۱۲-۱۳/۹۹	۳۵	۱۸/۸
بسیار خوب	۱۴-۱۶/۹۹	۸۰	۴۳
عالی	۱۷-۲۰	۱۸	۹/۷
مجموع		۱۸۶	۱۰۰

جدول ۱-۳: نتایج آزمون خی دو (X^2) بر اساس مقایسه‌ی فراوانی‌ها

درجه آزادی	کای- دو جدول	کای- دو برآورد شده	سطح معنی داری	میانگین نمره مبانی فلسفی در دوره راهنمایی
۴	۹/۴۹	۶۸/۴۶	۰/۰۵	۱۲/۳۳

اطلاعات به دست آمده از جدول ۳ مؤید آن است که میزان آگاهی ۱۸/۳ درصد معلمان دوره راهنمایی از مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی ضعیف و ۱۰/۲ درصد در حد متوسطه و ۱۸/۸ درصد در حد خوب و ۴۳ درصد در حد بسیار خوب و ۹/۷ درصد در حد عالی می‌باشد. همچنین با توجه به نتایج به دست آمده در جدول (۱-۳) میانگین نمرات معلمان دوره راهنمایی از مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی ۱۲/۳۳ است و چون مقدار X^2 محاسبه شده (۳۸/۴۶) و در سطح اطمینان ۹۵ درصد از مقدار X^2 جدول (۹/۴۹) بزرگتر است بنابراین پراکندگی پاسخ‌ها واقعی است و بین فراوانی پاسخ‌های مشاهده شده و فراوانی‌های مورد انتظار تفاوت معنادار است، لذا می‌توان گفت که آگاهی معلمان دوره راهنمایی از مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی در حد خوب است.

سؤال ۴: میزان آگاهی معلمان دوره متوسطه از مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟

جدول ۴: توزیع نمرات، فراوانی و درصد سؤال ویژه تحقیق ۴

طبقه	نمره	فراوانی	درصد فراوانی
ضعیف	۰-۹/۹۹	۵۴	۲۷/۶
متوسط	۱۰-۱۱/۹۹	۲۸	۱۴/۳
خوب	۱۲-۱۳/۹۹	۲۶	۱۳/۳
بسیار خوب	۱۴-۱۶/۹۹	۶۹	۳۵/۲
عالی	۱۷-۲۰	۱۹	۹/۷
مجموع		۱۹۶	۱۰۰

جدول ۱-۴: نتایج آزمون خی دو (X^2) بر اساس مقایسه‌ی فراوانی‌ها

درجه آزادی	کای- دو جدول	کای- دو برآورد شده	سطح معنی داری	میانگین نمره مبانی فلسفی در دوره راهنمایی
۴	۹/۴۹	۴۶/۲۹	۰/۰۵	۱۱/۵۳

داده‌های به‌دست آمده از جدول ۴ مؤید آن است که میزان آگاهی معلمان دوره متوسطه از مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی، ۲۷/۶ درصد در حد ضعیف و ۱۴/۳ درصد در حد متوسط و ۱۳/۳ در حد خوب و ۳۵/۲ در حد بسیار خوب و ۹/۷ در حد عالی می‌باشند و همچنین با توجه به نتایج به‌دست آمده در جدول (۱-۴) میانگین نمرات معلمان دوره متوسطه از مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی ۱۱/۵۳ است و چون مقدار X^2 محاسبه شده (۴۶/۲۹) و در سطح اطمینان ۹۵ درصد از مقدار X^2 جدول (۹/۴۹) بزرگتر است. بنابراین پراکندگی پاسخ‌ها واقعی است و بین فراوانی پاسخ‌های مشاهده شده و فراوانی‌های مورد انتظار تفاوت معنادار است و لذا می‌توان گفت که آگاهی معلمان دوره متوسطه از مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی در حد متوسط است.

سؤال ۵: میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی از مبانی جامعه‌شناختی (اجتماعی) برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟

جدول ۵: توزیع فراوانی، نمرات و درصد سؤال ویژه تحقیق ۵

طبقه	نمره	فراوانی	درصد فراوانی
ضعیف	۰-۹/۹۹	۳۵	۱۸/۸
متوسط	۱۰-۱۱/۹۹	۶	۳/۲
خوب	۱۲-۱۳/۹۹	۲۰	۱۰/۸
بسیار خوب	۱۴-۱۶/۹۹	۸۹	۴۷/۸
عالی	۱۷-۲۰	۳۶	۱۹/۴
مجموع		۱۸۶	۱۰۰

جدول ۵-۱: نتایج آزمون خی دو (X^2) بر اساس مقایسه‌ی فراوانی‌ها

میانگین نمره مبانی فلسفی در دوره راهنمایی	سطح معنی‌داری	کای-دو برآورد شده	کای-دو جدول	درجه آزادی
۱۳/۲۷	۰/۰۵	۱۰۶/۴۱	۹/۴۹	۴

اطلاعات به‌دست آمده از جدول ۵ مؤید آن است که میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی از مبانی جامعه‌شناختی (اجتماعی) برنامه‌ریزی درسی ۱۸/۸ درصد در حد ضعیف ۳/۲ درصد در حد متوسط و ۱۰/۸ درصد در حد خوب و ۴۷/۸ درصد در حد بسیار خوب و ۱۹/۴ درصد در حد عالی می‌باشند. همچنین با توجه به نتایج به‌دست آمده در جدول (۱-۵) میانگین نمرات معلمان

دوره راهنمایی از مبانی جامعه‌شناختی برنامه‌ریزی درسی ۱۳/۲۷ است و چون مقدار X^2 محاسبه شده (۱۰۶/۴۱) و در سطح اطمینان ۹۵ درصد از مقدار X^2 جدول (۹/۴۹) بزرگتر است بنابراین پراکندگی پاسخ‌ها واقعی است و بین فراوانی پاسخ‌های مشاهده شده و فراوانی‌های مورد انتظار تفاوت معنادار است و لذا می‌توان گفت که آگاهی معلمان دوره راهنمایی از مبانی جامعه‌شناختی برنامه‌ریزی درسی در حد خوب است.

سؤال ۶: میزان آگاهی معلمان دوره متوسطه از مبانی جامعه‌شناختی (اجتماعی) برنامه‌ریزی درسی چگونه است؟

جدول ۶: توزیع نمرات، فراوانی و درصد سؤال ویژه تحقیق ۶

طبقه	نمره	فراوانی	درصد فراوانی
ضعیف	۰-۹/۹۹	۳۸	۱۹/۴
متوسط	۱۰-۱۱/۹۹	۱۴	۷/۱
خوب	۱۲-۱۳/۹۹	۲۴	۱۲/۲
بسیار خوب	۱۴-۱۶/۹۹	۸۵	۴۳/۴
عالی	۱۷-۲۰	۳۵	۱۷/۹
مجموع		۱۹۶	۱۰۰

جدول ۱-۶: نتایج آزمون خی دو (X^2) بر اساس مقایسه‌ی فراوانی‌ها

میانگین نمره مبانی فلسفی در دوره راهنمایی	سطح معنی‌داری	کای-دو برآورد شده	کای-دو جدول	درجه آزادی
۱۳/۱	۰/۰۵	۷۶/۰۹	۹/۴۹	۴

اطلاعات به‌دست آمده از جدول ۶ مؤید آن است که میزان آگاهی معلمان دوره متوسطه از مبانی جامعه‌شناختی برنامه‌ریزی درسی ۱۹/۴ درصد در حد ضعیف و ۷/۱ درصد در حد متوسط و ۱۲/۲ درصد در حد خوب و ۴۳/۴ درصد در حد بسیار خوب و ۱۷/۹ درصد در حد عالی می‌باشد. همچنین با توجه به نتایج به‌دست آمده در جدول (۱-۶) میانگین نمرات معلمان دوره متوسطه از مبانی جامعه‌شناختی برنامه‌ریزی درسی ۱۳/۱ است و چون مقدار X^2 محاسبه شده (۷۶/۰۹) و در سطح اطمینان ۹۵ درصد از مقدار X^2 جدول (۹/۴۹) بزرگتر است بنابراین پراکندگی پاسخ‌ها واقعی است و بین فراوانی پاسخ‌های مشاهده شده و فراوانی‌های مورد انتظار

تفاوت معنادار است و لذا می‌توان گفت که آگاهی معلمان دوره متوسطه از مبانی جامعه‌شناختی برنامه‌ریزی درسی در حد خوب است.

سؤال ۷: میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی از اصول یادگیری چگونه است؟

جدول ۷: توزیع نمرات، فراوانی و درصد سؤال ویژه تحقیق ۷

طبقه	نمره	فراوانی	درصد فراوانی
ضعیف	۰-۹/۹۹	۶۴	۳۴/۱
متوسط	۱۰-۱۱/۹۹	۲۸	۱۵/۱
خوب	۱۲-۱۳/۹۹	۲۶	۱۴
بسیار خوب	۱۴-۱۶/۹۹	۶۱	۳۳
عالی	۱۷-۲۰	۷	۳/۸
مجموع		۱۸۶	۱۰۰

جدول ۷-۱: نتایج آزمون خی دو (X^2) بر اساس مقایسه‌ی فراوانی‌ها

میانگین نمره مبانی فلسفی در دوره راهنمایی	سطح معنی‌داری	کای-دو برآورد شده	کای-دو جدول	درجه آزادی
۱۰/۸۴	۰/۰۵	۶۴/۶	۹/۴۹	۴

اطلاعات به‌دست آمده از جدول ۷ مؤید آن است که میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی از اصول یادگیری ۳۴/۱ درصد در حد ضعیف و ۱۵/۱ درصد در حد متوسط و ۱۴ درصد در حد خوب و ۳۳/۷ درصد در حد بسیار خوب و ۳/۸ درصد در حد عالی می‌باشد. همچنین با توجه به نتایج به‌دست آمده در جدول (۷-۱) میانگین نمرات معلمان دوره راهنمایی از اصول یادگیری ۱۰/۸۴ است و چون مقدار X^2 محاسبه شده (۶۴/۴) و در سطح اطمینان ۹۵ درصد از مقدار X^2 جدول (۹/۴۹) بزرگتر است. بنابراین پراکندگی پاسخ‌ها واقعی است و بین فراوانی پاسخ‌های مشاهده شده و فراوانی‌های مورد انتظار تفاوت معنادار است و لذا می‌توان گفت که آگاهی معلمان دوره راهنمایی از اصول یادگیری در حد متوسط است.

سؤال ۸: میزان آگاهی معلمان دوره متوسطه از اصول یادگیری چگونه است؟

جدول ۸: توزیع نمرات، فراوانی و درصد سؤال ویژه تحقیق ۸

طبقه	نمره	فراوانی	درصد فراوانی
ضعیف	۰-۹/۹۹	۷۳	۳۷/۲
متوسط	۱۰-۱۱/۹۹	۳۹	۱۹/۹
خوب	۱۲-۱۳/۹۹	۳۶	۱۸/۴
بسیار خوب	۱۴-۱۶/۹۹	۴۰	۲۰/۴
عالی	۱۷-۲۰	۸	۴/۱
مجموع		۱۹۶	۱۰۰

جدول ۸-۱: نتایج آزمون خی دو (X^2) بر اساس مقایسه‌ی فراوانی‌ها

میانگین نمره مبانی فلسفی در دوره راهنمایی	سطح معنی‌داری	کای-دو برآورد شده	کای-دو جدول	درجه آزادی
۹/۸۴	۰/۰۵	۵۴/۲۵	۹/۴۹	۴

اطلاعات به‌دست آمده از جدول ۸ مؤید آن است که میزان آگاهی معلمان دوره متوسطه از اصول یادگیری ۳۷/۲ درصد در حد ضعیف و ۱۹/۹ درصد در حد متوسط و ۱۸/۴ درصد در حد خوب و ۲۰/۴ درصد در حد بسیار خوب و ۴/۱ درصد در حد عالی می‌باشد و همچنین با توجه به نتایج به‌دست آمده در جدول (۸-۱) میانگین نمرات معلمان دوره متوسطه از اصول یادگیری ۹/۸۴ است و چون مقدار X^2 محاسبه شده (۵۴/۲۵) و در سطح اطمینان ۹۵ درصد از مقدار X^2 جدول (۹/۴۹) بزرگتر است بنابراین پراکندگی پاسخ‌ها واقعی است و بین فراوانی پاسخ‌های مشاهده شده و فراوانی‌های مورد انتظار تفاوت معنادار است و لذا می‌توان گفت که آگاهی معلمان دوره متوسطه از اصول یادگیری در حد ضعیف است.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج به‌دست آمده از یافته‌های تحقیق، به‌طور کلی میزان شناخت معلمان دوره راهنمایی و متوسطه از مبانی برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری در حد متوسط است و همچنین بر اساس یافته‌های پژوهشی میزان آگاهی معلمان این دوره‌ها از مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی در حد ضعیف و از مبانی روان‌شناختی برنامه‌ریزی درسی در حد متوسط و از مبانی جامعه‌شناختی برنامه‌ریزی درسی در حد خوب و از اصول یادگیری در حد متوسط است. این نتیجه با نتایج

پژوهش‌های دایی زاده (۱۳۸۵) عابدی (۱۳۷۹) تاجیک (۱۳۸۳) آبیاری (۱۳۸۴) عباس زاده (۱۳۷۹) هماهنگ است. بر اساس پژوهش‌های مذکور بیشتر معلمان از اصول یادگیری و روش‌های تدریس و اصول علمی ارزشیابی، هدف‌های برنامه درسی و فناوری آموزشی اطلاع کافی ندارند. در این زمینه نظر به پیشرفت علوم و نیاز معلمان به دانش بیشتر لازم است بازآموزی برای توانمندسازی حرفه‌ای معلمان پیش‌بینی نماید به گونه‌ای که حداقل هر سال یکبار معلمان اطلاعات جدیدتری به دست آورند و با آخرین یافته‌های تازه علمی و تربیتی در زمینه‌ی شغل خودشان مطلع گردند.

با توجه به یافته‌های پژوهش کسب کم‌ترین میانگین در مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی است بنابراین برای ارتقای دانش معلمان در زمینه‌ی مبانی فلسفی برنامه‌ریزی درسی کلاس ضمن خدمت درباره‌ی مکاتب فلسفی و فلسفه‌های تربیتی در طول سال تحصیلی برنامه‌ریزی گردد. نتایج پژوهش نشان داد که میزان آگاهی معلمان در اصول یادگیری در حد متوسط است. در صورتی که مطالعه و کاربرد اصول، قوانین و یافته‌های علمی، برنامه‌ی درسی را متکی به مبانی علمی خواهد کرد. آگاهی و تسلط معلمان بر این اصول ضامن موفقیت و کار آنها، بهبود آموزش و یادگیری و در نهایت افزایش کارایی نظام آموزش و پرورش خواهد شد. نتایج پژوهش‌های عباس زاده (۱۳۷۹) آبیاری (۱۳۸۴) هانگ (۱۹۹۶) تاجیک (۱۳۸۳) نشان می‌دهد که شرکت در دوره‌های آموزش ضمن خدمت و کارگاه‌های دانش‌افزایی کوتاه‌مدت موجب ارتقای دانش و مهارت‌های حرفه‌ای معلمان شده است.

لذا تعیین برنامه‌های آموزشی ضمن خدمت و درازمدت در زمینه‌ی بازآموزی و توانمندسازی حرفه‌ای معلمان بر اساس مطالعات دقیق نیازسنجی‌ها و آگاهی‌های مورد نیاز معلمان به‌منظور ارتقای دانش و مهارت‌ها و صلاحیت‌های حرفه‌ای آنان از مسائل اساسی و اجتناب ناپذیر به‌منظور کارآمد ساختن نظام آموزش و پرورش محسوب می‌شود.

با توجه به نقش برجسته معلمان در تعلیم و تربیت و فرآیند یاددهی و یادگیری داده‌ها پژوهش حاکی از آن است که میزان آگاهی معلمان دوره راهنمایی و متوسطه از مبانی برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری در حد متوسط است و بنابراین پیشنهادهایی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

۱- تغییر نگرش نسبت به معلم و راه‌های تربیت و تأمین آن در جامعه در همه رده‌های مدیریتی. قبول این نکته که تغییر یا اصلاح نظام آموزش و پرورش و حل بسیاری از مسایل آموزش و پرورش ایران در گرو جذب، تربیت و تأمین معلمان شایسته است و سرمایه‌گذاری در این راه

مناسب‌ترین و ثمر بخش‌ترین سرمایه‌گذاری می‌باشد. وجود این نگرش در مدیران عالی کشور موجب تخصیص اعتبارات بیش‌تر و تصویب طرح‌های مختلف مربوط به تربیت معلمان خواهد بود.

۲- تقویت این باور که معلمی امری فنی و تخصصی است. هر گاه همه به ویژه مسئولان برنامه‌ریزی کشور، باور کنند که معلمی همچون پزشکی و داروسازی و... امری فنی و تخصصی است و بدون کسب صلاحیت‌های لازم نمی‌توان در مدارس معلمی کرد، به مراکز تربیت معلم و تربیت دبیر اهمیت می‌دهند و تأمین معلم از این طریق مهم‌ترین سیاست برنامه‌ریزی کشور و وزارت آموزش و پرورش خواهد بود.

۳- نظر به پیشرفت علوم و نیاز معلمان به دانش بیش‌تر، لازم است دوره‌های بازآموزی برای همه معلمان آموزش و پرورش پیش‌بینی گردد. به گونه‌ای که حداقل هر سال یک‌بار هر یک از معلمان این وزارتخانه، اطلاعات جدیدتری به‌دست آورند و با یافته‌های جدید علمی و تربیتی آشنا گردند.

۴- برای افزایش توانمندی‌های معلمان در زمینه مبانی روان‌شناختی، برنامه‌ریزی درسی کلاس‌های حین خدمت با موضوع‌های روان‌شناسی، انواع نظریات یادگیری و پرورش تفکر خلاق و اصول روان‌شناختی و برنامه درسی برای کلیه معلمان دوره راهنمایی و متوسطه برنامه‌ریزی گردد.

۵- از آنجایی که داشتن توانایی‌های آشنایی با جامعه، نیازها و مشکلات جامعه معاصر، فرهنگ و اجزای آن و رابطه فرهنگ با تعلیم و تربیت و صلاحیت‌ها و مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز از اطلاعات جامعه‌شناختی معلمان می‌باشد لذا کلاس‌های ضمن خدمت برای ارتقای دانش معلمان به‌صورت حضوری و غیر حضوری برای معلمان در نظر گرفته شود.

۶- با توجه به اینکه معلمان به‌منظور رشد و پیشرفت درسی دانش‌آموزان نیاز دارند به آگاهی در زمینه ماهیت یادگیری، عوامل مؤثر در یادگیری و نقش مدارس در یادگیری و نظریه‌های مهم یادگیری و اصول آن، همچنین یافته‌های تحقیق نشان داد که در این زمینه در سطح متوسطی قرار دارند لذا پیشنهاد می‌شود کلاس‌های ضمن خدمت حضوری یا غیرحضوری از طریق شبکه آموزش سیما با توجه به قرارداد فی ما بین صدا و سیما و وزارت خانه آموزش و پرورش طراحی گردد.

۷- از آنجایی که آشنایی تمام معلمان در دوره راهنمایی و متوسطه با «پژوهش حین عمل» یا «اقدام پژوهشی» بسیار می‌تواند در ارتقای دانش آنان میسر باشد لذا پیشنهاد می‌شود تحقیق حین عمل به‌عنوان روش موفقیت‌آمیز برای آمیختن عمل تدریس با تفکر و به منزله رویکردی جدید در

تحقیقات آموزش و برنامه‌های درسی تربیت معلم و آموزش ضمن خدمت معلمان به خاطر ویژگی‌ها و محاسن آن به‌طور روز افزونی جهت ارتقای کیفیت عمل تربیتی و افزایش کارایی معلمان به کار گرفته شود.

۸- با توجه به یافته‌های تحقیق پیشنهاد می‌شود آموزش و پرورش بر اساس یک برنامه تدوین شده و مدون از میزان آگاهی معلمان در زمینه حرفه‌ای و مهارت‌های مورد نیاز آنان ارزیابی به‌عمل آورد و آنانی که به آموزش نیاز دارند از طریق کلاس‌های آموزش ضمن خدمت جهت ارتقای دانش آنان اقدام نماید.

۹- از آنجایی که در حال حاضر هیچ‌گونه ارزشیابی از میزان آگاهی و اطلاعات معلمان در دوره‌های مختلف تحصیلی از توانمندی‌های آنان در زمینه مبانی علمی برنامه‌ریزی درسی و اصول یادگیری و دیگر مهارت‌های مورد نیاز حرفه‌ای معلمان به‌عمل نمی‌آید و معلمان با اطلاعات زمان تحصیل خود و تجربیاتی که دارند در حرفه معلمی مشغول فعالیت هستند، این موضوع خود باعث بی‌توجهی آنان به مطالعه و افزایش دانش و آگاهی‌های مورد نیاز خود شده است، لذا پیشنهاد می‌گردد معاونت نیروی انسانی و ارتقای دانش معلمان در آموزش و پرورش برنامه‌ریزی‌های مناسب در طول سال تحصیلی و ایام تابستان برای معلمان در زمینه مذکور برنامه‌ریزی و اجرا نماید.

منابع فارسی

- آبیار، ش. (۱۳۸۴). مطالعه‌ی عوامل مؤثر بر کارایی معلمان در تدریس از دیدگاه مدیران و دبیران مدارس ایلام. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد پیام نور- تهران.
- تاجیک، ع. (۱۳۸۳). عملکرد معلمان پایه پنجم ابتدایی با توجه به میزان آگاهی آنان از اهداف روش تدریس - مهارت تدریس - کاربرد مواد آموزشی - روش ارزشیابی و کیفیت سؤال‌های امتحانی در درس تعلیمات اجتماعی. پایان‌نامه دکتری دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، تربیت معلم.
- دائی زاده، ح. (۱۳۸۵). مبانی فلسفی، روان‌شناختی و اجتماعی برنامه درسی. تهران: انتشارات یادواره کتاب.
- دانائی، ا. (۱۳۸۶). بررسی میزان آگاهی معلمان علوم تجربی مقطع راهنمایی از نظریه‌های یادگیری با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان شهرستان سنندج. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران.
- شریعتمداری، ع. (۱۳۸۷). روانشناسی تربیتی. تهران: انتشارات امیرکبیر. چاپ بیستم.

- شریعتمداری، ع. (۱۳۳۸). بررسی میزان اطلاعات تربیتی معلمان مدارس ابتدایی ایران. پایان نامه دکتری دانشگاه تنسی آمریکا.
- عابدی اصفهانی، م. (۱۳۷۹). بررسی میزان اطلاعات شخصی معلمان دوره راهنمایی در زمینه طرح و تهیه‌ی سؤالات امتحانی و مهارت‌های ارزشیابی در استان اصفهان.
- عباس زاده، ع. (۱۳۷۹). بررسی میزان آشنایی معلمان استان مازندران با مواد آموزشی و کاربرد آن در آموزش. سازمان پژوهش و تحقیقات استان مازندران.
- قنبری پور، ف. (۱۳۷۹). بررسی میزان به‌کارگیری روش تدریس فعال توصیه شده در راهنمایی تدریس کتاب علوم تجربی پایه پنجم ابتدایی توسط معلمان شهر رشت و تأثیر آن بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان. پایان نامه کارشناسی ارشد.
- کیامنش، ع. ر. (۱۳۷۷). روش‌های ارزشیابی آموزشی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- یار محمدیان، م. ح. (۱۳۷۷). اصول برنامه‌ریزی درسی. تهران: انتشارات یادواره کتاب.

منابع انگلیسی

- Hong, H. J. (1996).** Possibilities and Limitations of Teacher Participation Curriculum Development. The Case of the Korean Primary school, unpublished doctoral dissertation.
- Huberman, T. (2004).** Teachers' Professional Growth and Improvement. UNESCO.
- Sharma, C. R. (2001).** Total Quality Management in education, Indira Gandhi national open university, INDIA.